

[vimaorthodoxias.gr](https://www.vimaorthodoxias.gr)

Ο Αρχιμ. Αθανάσιος Αναστάσιος για την Μετάνοια: Η πορεία από το κατ' εικόνα στο καθ' ομοίωση

Newsroom

12–15 Minuten

*Αρχιμ. Αθανασίου Αναστασίου, Προηγούμενου
Ιεράς Μονής Μεγάλου Μετεώρου*

[Αρχιμ. Αθανάσιος Αναστάσιος](#): Μετάνοια είναι
τό «κλειδί», τό «φάρμακο» εκείνο διά τού
οποίου επέρχεται η εξυγίανση, η κάθαρση τού
ανθρώπου από τά πάθη καί η επαναφορά τού
νού του πρός τόν Θεό. Μετά-νοώ, σημαίνει,
αναστροφή τού νού μας από τήν αποστασία
πρός τήν πηγή τής ζωής, τόν Θεό. Σημαίνει
τήν πορεία τού ανθρώπου από τό κατ εικόνα

στό καθ ομοίωση.

Στό σημείο αυτό -καί πρίν προχωρήσουμε στήν ανάπτυξη τής έννοιας τής μετανοίας- είναι, θεωρούμε, απαραίτητο νά αναφερθούμε καί νά περιγράψουμε συνοπτικά τό πώς δημιούργησε ο Θεός τόν άνθρωπο, μέ ποιά χαρακτηριστικά καί μέ ποιό σκοπό. Ποιά είναι τά ιδιαίτερα χαρίσματα πού τού προσέδωσε; Τί είναι η ψυχή, τί είναι ο νούς, τί είναι η λογική, τί είναι τό αυτεξούσιο, πώς ο άνθρωπος γνωρίζει τήν κτιστή δημιουργία καί πώς γνωρίζει τόν Θεό.

Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο μακαριστός Γέροντας Γεώργιος Καψάνης, «εδόθησαν από τόν Θεό τά χαρίσματα τού κατ εικόνα στόν άνθρωπο γιά νά φθάσει πολύ υψηλά, νά πετύχει μέ αυτά τήν ομοίωσή του μέ τό Θεό καί Πλάστη του, νά έχει μία όχι εξωτερική, ηθική σχέση μαζί Του, αλλά μία προσωπική ένωση μέ τόν Δημιουργό του».

»Είναι ίσως πολύ τολμηρό -συνεχίζει ο φωτισμένος Γέροντας- ακόμη καί νά λέμε καί νά σκεπτόμαστε, ότι σκοπός τής ζωής μας είναι νά γίνουμε θεοί κατά Χάριν. Όμως η Αγία Γραφή καί

οι Πατέρες τῆς Εκκλησίας δέν μάς τό απέκρυψαν. Υπάρχει δυστυχώς άγνοια στούς ανθρώπους εκτός τῆς Εκκλησίας, αλλά καί σέ πολλούς μέσα στήν Εκκλησία. Διότι νομίζουν ότι σκοπός τῆς ζωῆς μας είναι, στήν καλύτερη περίπτωση, απλώς η ηθική βελτίωσή μας, τό νά γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι. Ενώ από τό Ευαγγέλιο, από τήν Παράδοση τῆς Εκκλησίας καί από τούς αγίους Πατέρες, μάς παραδίδεται ότι σκοπός τῆς ζωῆς μας δέν είναι αυτό. Τό νά γίνει δηλαδή ο άνθρωπος μόνο καλύτερος απ ό,τι είναι, ηθικώτερος, δικαιότερος, εγκρατέστερος, προσεκτικότερος. Όλα αυτά πρέπει νά γίνουν, αλλά δέν είναι ο μέγας σκοπός, ο τελικός σκοπός, γιά τόν οποίο ο Πλάστης καί Δημιουργός μας έπλασε τόν άνθρωπο. Ποιός είναι αυτός ο σκοπός; Η θέωσις. Τό νά ενωθεί ο άνθρωπος μέ τόν Θεό, όχι μέ ένα εξωτερικό ή συναισθηματικό τρόπο, αλλά οντολογικά, πραγματικά»[1].

Είναι ευτύχημα καί ευλογία εξαίρετη τού Θεού ότι στά χρόνια μας έχουμε πλειάδα θεουμένων οσίων (όσοι Πορφύριος, Παΐσιος, Δανιήλ, Εφραίμ, Ιερώνυμος οι αγιορείτες, Ιάκωβος ο εν Ευβοία, Ιωσήφ καί Σοφρώνιος οι ησυχαστές,

Καλλίνικος Επίσκοπος Εδέσσης, Αμφιλόχιος ο εν Πάτμω κ.ά.)

Τό Βιβλίο τής Γενέσεως, στό πρώτο κεφάλαιο, μάς πληροφορεί ότι ο Θεός δημιούργησε τόν άνθρωπο «κατ εικόνα» καί «καθ ομοίωσιν» δική Του, δίδοντάς του ιδιαίτερα χαρίσματα καί ικανότητες καί καθιστώντας τον κορωνίδα καί βασιλέα τής κτίσεως.

«Καί εἶπεν ο Θεός· ποιήσωμεν άνθρωπον κατ εικόνα ημετέραν καί καθ ομοίωσιν καί ἐποίησεν ο Θεός τόν άνθρωπον, κατ εικόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καί θήλυ ἐποίησεν αὐτούς»[2]. «Καί ἐπλασεν ο Θεός τόν άνθρωπον, χούν ἀπό τής γῆς. Καί ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς, καί ἐγένετο ο άνθρωπος εἰς ψυχὴν ζώσαν»[3].

Βλέπουμε, λοιπόν, ὅτι ἀπό τήν πρώτη στιγμή τής δημιουργίας του ἀπό τόν Θεό, ο άνθρωπος λαμβάνει τά βασικά του γνωρίσματα, λαμβάνει τήν ιδιαίτερη ταυτότητά του, πού εἶναι τό «κατ εικόνα», καθώς καί τόν τελικό προορισμό του, πού εἶναι τό «καθ ομοίωσιν», ἡ θέωσή του, δηλαδή.

Οι Πατέρες τής Εκκλησίας μας αναλύοντας αυτά τά κύρια γνωρίσματα τού ανθρώπου αναφέρουν ότι «τό μέν γάρ κατ εικόνα τό νοερόν δηλοί καί αυτεξούσιον»[4].

Τό νοερόν τής ψυχής περιλαμβάνει δύο δυνάμεις τής ψυχής, τόν νού καί τήν λογική. Ο νούς είναι η θεωρητική ενέργεια τής ψυχής. Μέ τόν νού ο άνθρωπος γνωρίζει τόν Θεό, αποκτά τήν εμπειρία τού Θεού. Ο λόγος (η λογική) είναι η πρακτική ενέργεια τής ψυχής. Μέ τήν λογική ο άνθρωπος γνωρίζει τήν φύση καί τήν κτιστή δημιουργία.

Όπως παρατηρεί ο Καθηγητής κ. Δημήτριος Τσελεγγίδης «ο νούς καί η λογική, επειδή συνδέονται πολύ στενά μέ τήν ελευθερία (αυτεξούσιο) τού ανθρώπου, τού δίνουν τήν δυνατότητα νά τρέπεται μέ τήν θέλησή του τόσο στό καλό όσο καί στό κακό. Μόνον, όταν ο άνθρωπος έχει τήν γνώμη του απαλλαγμένη από κάθε είδους ανάγκη, παρατηρεί ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, μπορεί νά διατηρείται στήν κατά φύση ζωή καί νά προσεγγίζει τόν Θεό ή νά εκτρέπεται από τήν κοινωνία μαζί Του καί νά κατευθύνεται πρός τόν θάνατο.

Δημιουργώντας ο Θεός ελεύθερο (αυτεξούσιο) τόν άνθρωπο στέρησε τήν δυνατότητα καί στόν διάβολο νά ασκεί βία πάνω στόν άνθρωπο. Έτσι μόνο μέ τήν πειθώ ή τόν δόλο [όχι αναγκαστικά] μπορεί ο πονηρός διάβολος νά επηρεάσει τήν θέληση τού ανθρώπου καί νά τόν κάνει κοινωνό τής αποστασίας του»[5].

Θά πρέπει στό σημείο αυτό νά σημειώσουμε ότι τό κατ εικόνα Θεούσημαίνει κατ εικόνα τού Υιού καί Λόγου καί μάλιστα τού σαρκωμένου Λόγου τού Θεού. Στήν πραγματικότητα, δηλαδή, ο άνθρωπος είναι πλασμένος κατ εικόνα τού Χριστού, αφού ο Ιησούς Χριστός «εστιν εικών τού Θεού τού αοράτου»[6], όπως μάς βεβαιώνει ο Απόστολος Παύλος.

Οι Πατέρες τής Εκκλησίας μας δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στό γεγονός ότι τό περιεχόμενο καί η οδός τής θεώσεως είναι η ένωση μέ τόν Χριστό, επειδή ακριβώς η ένωση μέ τό Αρχέτυπο είναι εκείνη πού οδηγεί τόν άνθρωπο στήν ολοκλήρωσή του. Τό Αρχέτυπο, λοιπόν, τού ανθρώπου είναι ο Χριστός καί κατά συνέπεια ο προορισμός του είναι νά υψωθεί ως τό Αρχέτυπο, νά μιμηθεί, δηλαδή, τίς αρετές καί τήν

ευσπλαχνία τού Θεού· νά φθάσει, δηλαδή, ο άνθρωπος, μέ τήν χάρη τού Αγίου Πνεύματος, στήν χριστοποίησή του. Χριστοποίηση είναι η χαρισματική μεταβολή (εμπλουτισμός) τού κατεικόνα τού ανθρώπου στό καθ ομοίωση τού Θεού, δηλαδή τού Χριστού, πού σημαίνει πρακτικά μετοχή στήν αγιο-τριαδική ζωή.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός αναφερόμενος στό «καθ ομοίωση» αναφέρει ότι αυτό λέγεται «γιά τόν λόγο τής αρετής [πού έχει τήν δυνατότητα νά αποκτήσει] καί γι αυτές τίς θεομίμητες καί θεώνυμες, [πού έχουν τό όνομα τού Θεού] πράξεις. Δηλαδή σχετικά μέ τήν φιλόανθρωπη διάθεση πρός τούς συνανθρώπους του· καί μέ τό ότι οικτείρει καί ελεεί καί αγαπά τούς συνδούλους [του] καί [τούς] δείχνεικάθε ευσπλαγχνία καί συμπάθεια»[7].

Τό «κατ εικόνα», μάς λέει καί πάλι ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, «τό έχει κάθε άνθρωπος, διότι τά χαρίσματα τού Θεού είναι αμετάκλητα. Τό δέ καθ ομοίωσιν [τό έχουν] σπάνιοι καί μόνον οι ενάρετοι καί άγιοι [άνθρωποι], οι οποίοι μιμούνται, κατά τό δυνατόν στους ανθρώπους, τήν αγαθότητα τού Θεού»[8].

Αυτή θά πρέπει νά είναι η πνευματική πορεία τού
κάθε ανθρώπου, νά μιμηθεί τήν αγαθότητα τού
Θεού καί νά φθάσει στό «καθ ομοίωση»,
ενεργοποιώντας τά χαρίσματα τού «κατ εικόνα».

Ο φορέας τού κατ εικόνα στόν άνθρωπο είναι η
ψυχή. Η ψυχή είναι δημιούργημα τού Θεού καί
ως δημιούργημα είναι κτιστή. Είναι «ουσία
γεννητή», όπως μάς λέει ο Άγιος Γρηγόριος
Νύσσης[9]. Η ψυχή, λοιπόν, είναι κτιστή,
δημιουργημένη καί όχι άκτιστη, αφού Άκτιστος
είναι μόνον ο Θεός, ο Οποίος είναι άναρχος,
αίδιος, απερινόητος, απερίγραπτος,
ανεξιχνίαστος, αθέατος, ανείδεος, άρρητος,
απρόσιτος, ανόμοιος, αφιλοσόφητος,
ανέκφραστος, αχώρητος, καί πάντων επέκεινα.

Κάθε κτιστό, κάθε δημιούργημα έχει αρχή καί
τέλος. Ειδικά, όμως, η ψυχή, ενώ έχει αρχή καί
θά έπρεπε, ως κτίσμα, νά έχει καί τέλος, κατά
θεία βούληση, όχι εκ τής φύσεώς της, αλλά
επειδή έτσι θέλησε ο Θεός, δέν έχει τέλος, είναι
αθάνατη. Είναι, δηλαδή, η ψυχή κτιστή κατά τήν
φύση, αλλά αθάνατη κατά χάριν.

Η ψυχή είναι εθελότρεπτη, αυτεξούσια, έχει,

δηλαδή, ελεύθερη βούληση, ελεύθερη προαίρεση
καί ελεύθερη επιλογή. Τό αυτεξούσιο είναι η δυ-
νατότητα τού ανθρώπου νά εξουσιάζει τόν εαυτό
του, νά επιλέγει ελεύθερα καί αβίαστα τόν τρόπο
τής ζωής του καί τής δραστηριότητάς του. Τόσο
πολύ, μάλιστα, σέβεται ο Θεός τήν ελευθερία τού
ανθρώπου, πού, όπως μάς αναφέρει τό πατερικό
λόγιο, «ο άνευ σου πλάσας σε (Θεός) ου δύναται
άνευ σου σώσαί σε»· δηλαδή ο Θεός, πού χωρίς
τήν δική σου συμμετοχή σέ έπλασε, δέν μπορεί,
χωρίς τήν δική σου συμμετοχή, νά σέ σώσει. Τό
αυτεξούσιο είναι πραγματικά μοναδική καί
μεγαλειώδης δωρεά τού Θεού πρός τόν
άνθρωπο, αφού τού παρέχει τήν δυνατότητα καί
τό δικαίωμα ακόμη καί νά Τόν αρνείται. Γι αυτό
καί οι Πατέρες τής Εκκλησίας μας χαρακτηρίζουν
τό αυτεξούσιο καί ως ισόθεο, φυσικά κατά χάριν.
«Ισόθεον γάρ έστι τό αυτεξούσιον»[10], μάς λέγει
ο Άγιος Γρηγόριος ο Νύσσης.

Η ψυχή δημιουργείται ταυτόχρονα μέ τό
ανθρώπινο σώμα, ούτε πρίν ούτε μετά τήν
δημιουργία τού σώματος. Δημιουργείται, όπως
μάς διδάσκουν οι Άγιοι Πατέρες, «εξ άκρας
συλλήψεως»[11]· μέ τήν σύλληψη, δηλαδή, τού

ανθρωπίνου εμβρύου έχουμε ταυτόχρονα, θεία βουλήσει, καί τήν δημιουργία τής ψυχής, η οποία φανερώνεται καί εκφράζεται, καθώς αναπτύσσεται τό έμβρυο καί ο άνθρωπος. Η ψυχή είναι εξ αρχής ολοκληρωμένη, δέν μπορεί, όμως, νά εκδηλώσει τίς ενέργειές της εξ αρχής, λόγω τού μή ανεπτυγμένου ανθρωπίνου σώματος. Οι ενέργειές της, δηλαδή, εμφανίζονται σταδιακά μέ τήν πρόοδο τής σωματικής αναπτύξεως. Κατά τόν Άγιο Ιωάννη τόν Σιναΐτη, τόν συγγραφέα τής Κλίμακος, «κατ αύξησιν γάρ τήν τού σώματος καί αύτη τας οικείας ενεργείας διαδείκνυσι»[12], όσο, δηλαδή, αυξάνεται τό (ανθρώπινο) σώμα, τόσο φανερώνει καί η ψυχή τίς ενέργειές της.

Τό σώμα σύμφωνα μέ τήν ορθόδοξη διδασκαλία, δέν αποτελεί σέ καμμία περίπτωση τήν φυλακή τής ψυχής, αλλά κατά τόν Απόστολο Παύλο είναι ναός τού εν ημίν Αγίου Πνεύματος[13]. Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός μάς λέγει ότι «η ψυχή πάλι έχει συνδεθεί ολόκληρη μέ όλο τό σώμα, καί όχι ένα μέρος της μ ένα μέρος του δέν περιέχεται σ αυτό αλλά τό περιέχει»[14]. Καί σύμφωνα μέ τόν Άγιο Γρηγόριο τόν Παλαμά, η ψυχή βρίσκεται

σέ κάθε σημείο τού σώματος συνέχει τό ανθρώπινο σώμα, τό περιέχει, τό συγκροτεί, τό συγκρατεί καί τό ζωοποιεί[15]. Είναι, δηλαδή, καί μέσα σέ ολόκληρο τό σώμα, αλλά ταυτόχρονα περιβάλλει εξωτερικά καί ολόκληρο τό σώμα. Η ψυχή είναι αυτή πού μεταδίδει στά όργανα καί τίς αισθήσεις τού σώματος δύναμη ζωής καί αντίληψη τών αισθητών πραγμάτων.[16]

Ο άνθρωπος, στήν ολότητά του, αποτελείται καί από ψυχή καί από σώμα. Ούτε η ψυχή από μόνη της, ούτε τό σώμα από μόνο του συνιστούν τόν όλο άνθρωπο, αλλά τό συναμφότερο. Ψυχή καί σώμα συνιστούν στόν άνθρωπο μία αδιάρρηκτη ψυχοσωματική ενότητα. Η διάρρηξη αυτής τής ψυχοσωματικής ενότητας σηματοδοτεί τόν βιολογικό θάνατο τού ανθρώπου.

Μετά τόν φυσικό θάνατο τού ανθρώπου, η ψυχή αναχωρώντας πρός τόν ουρανό αναμένει καί ποθεί τήν επανασύνδεσή της μέ τό σώμα κατά τήν ανάσταση τών νεκρών στήν Δευτέρα Παρουσία, μέ τό δικό της σώμα μέ τό οποίο έζησε στήν γή. Τό σώμα, πού θά έχει πεθάνει, μέ οποιοδήποτε τρόπο καί σέ οποιονδήποτε τόπο, στήν γή, θά αναστηθεί, θά αναπλασθεί καί θά

ανακαινιστεί κατά τήν μέλλουσα κρίση μέ τήν δύναμη τού Χριστού. «Αυτός ο Κύριος εν κελεύσματι, εν φωνή αρχαγγέλου καί εν σάλπιγγι Θεού καταβήσεται απ ουρανού, καί οι νεκροί εν Χριστώ αναστήσονται πρώτον»[17].

Έτσι ο άνθρωπος θά κριθεί ως ψυχοσωματική ενότητα, ως όλος άνθρωπος καί πάλι, διότι αυτό είναι τό δίκαιο, καθώς ό,τι έπραξε (καλό ή κακό) η ψυχή στήν επίγεια ζωή της τό έπραξε μέ τό σώμα της[18].

Τό ανακαινισμένο σώμα θά είναι πνευματικό καί άφθαρτο, όχι όμως καί άϋλο, αφού άϋλος είναι μόνο ο Θεός. Ως κτιστό, θά έχει κάποια υλικότητα. Θά έχει τίς ίδιες διαστάσεις. Θά είναι διακριτό, θά έχει, δηλαδή, σχήμα αναγνωρίσιμο (θά αναγνωρίζεται, δηλαδή, ποιός είναι ο καθένας). Η ψυχή, πού δέν πεθαίνει ποτέ οντολογικά, γιατί είναι κατά χάριν αθάνατη, θά συνδεθεί ξανά μέ τό δικό της ανακαινισμένο πλέον σώμα καί θά ανασυγκροτηθεί, έτσι, καί πάλι ο όλος άνθρωπος. Όπως σημειώνει ο θείος Χρυσόστομος, «τό σώμα εκείνο θά είναι τό αυτό καί ουκ αυτό. Δηλαδή, θά είναι αυτό τούτο τό σώμα, πού υπήρξεν επί τής γής, αλλά μέ ιδιότητες

διαφορετικές»[19].

Τό αναστημένο καί ανακαινισμένο, λοιπόν, ανθρώπινο σώμα θά είναι άφθαρτο καί πνευματικό καί όχι θνητό καί φθαρτό, όπως ήταν στήν βιολογική ζωή του. Ο Άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος σημειώνει ότι οι νέες ιδιότητες τού αναστημένου μας σώματος θά είναι αθανασία, αφθαρσία καί ατρεψία. Αυτό σημαίνει ότι δέν θά αρρωσταίνει, δέν θά πονά, δέν θά γερνά. Ούτε θά έχουμε καί τά λεγόμενα «αδιάβλητα» πάθη, όπως ότι πεινάμε, διψάμε, κουραζόμαστε κ.λπ. [20].

Στό επόμενο θέμα μας θά δούμε τήν διαίρεση τής ψυχής, τά μέρη καί τίς δυνάμεις της καί ιδιαίτερα τήν λογική καί τόν νού, τόν οποίο οι Πατέρες αποκαλούν τό «ηγεμονικόν τής ψυχής»[21] καί μέ τόν οποίο γνωρίζουμε τόν Θεό.

Ενωμένη Ρωμηοσύνη